

Rotterdamse Aanpak Dyslexie werkt

*Chris Struikma
Femke Scheltinga*

Al decennialang verlaat ongeveer tien procent van de leerlingen de basisschool als functioneel analfabeet, en het wil maar niet lukken om dat percentage omlaag te krijgen, zoals de Inspectie van het Onderwijs (2005) onlangs helaas weer heeft vastgesteld. Slechts ongeveer vier procent van alle leerlingen is dyslectisch. Deze leerlingen zijn gemiddeld een jaar of tien als ze voor dyslexieonderzoek en -behandeling worden aangemeld. Kennelijk is het, met de huidige stand van het onderwijs, pas goed mogelijk de dyslectici te onderscheiden van groepen met andere en/of minder ernstige leesproblemen, als de leerlingen eenmaal groep 6/7 hebben bereikt. Maar het zwaartepunt voor technisch lezen moet liggen in de groepen 3 tot en met 6, omdat deze jaren cruciaal zijn voor het verwerven van voldoende technische leesvaardigheid en omdat een leesachterstand in de bovenbouw vrijwel niet meer is weg te werken (Vernooy, 2000).

Met welke leerlingen hebben we hier te maken? Om te beginnen zijn het de leerlingen die al in groep 3 grote problemen hebben met het aanleren van - de deelvaardigheden van - de elementaire leeshandeling. Zonder gerichte interventie in groep 4 is de kans klein dat de ontwikkeling van hun leesvaardigheid 'spontaan' een zodanige versnelling laat zien dat zij hun achterstand gaan inlopen. Er zijn ook leerlingen die in groep 3 nog niet erg opvielen, maar die aan het eind van het aanvankelijk leertraject toch in de problemen komen. Zonder interventie zal deze groep afglijden naar een steeds grotere achterstand en gaan ze een flink aantal jaren van grote leerproblemen, falen en frustratie tegemoet. Daarom pleitte de Gezondheidsraad in zijn dyslexierapport uit 1995 al voor vroegtijdige, intensieve remedial teaching, om de signaleringsleeftijd omlaag te kunnen brengen.

Tabel 1. Continuüm van zorg op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie

	Inhoud
stap 1	Goede kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement.
stap 2	Juiste uitvoering van effectieve methodes voor aanvankelijk en voortgezet technisch lezen.
stap 3	Goed gebruik van leerlingvolgsysteem (rond technisch lezen).
stap 4	Vaststellen van potentiële uitvallers (zwakste 25%). Differentiatie bij het technisch leesonderwijs. Aanpak binnen de klas.
stap 5	Vaststellen van leerlingen met ernstige leesproblemen (zwakste 10%). Remedial teaching.
stap 6	Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid van het leesprobleem; vermoeden van dyslexie (± 3 à 4%).
stap 7	Vaststellen van dyslexie op basis van psychodiagnostisch onderzoek.
stap 8	Gespecialiseerde dyslexiebehandeling.
stap 9	Coaching van dyslectische leerlingen.

In 2002 is op initiatief van de Gemeente Rotterdam het project Rotterdamse Aanpak Dyslexie* (R.A.D.) van start gegaan. Daarin is nadrukkelijk gekozen voor een integrale aanpak. Dat wil zeggen dat de school voorzieningen voor uitvallers in samenhang moet zien met de kwaliteit van het leesonderwijs in het algemeen. We spreken in dat verband van een continuüm van zorg (zie tabel 1). Ten tweede gaat het op schoolniveau om voorzieningen voor alle leerlingen met leesproblemen. Ten slotte dient het een sluitend pakket maatregelen te zijn, waarvan ook behandeling deel uitmaakt. Het is immers onverantwoord om van scholen een grote inspanning te vragen om hun dyslectische leerlingen vroegtijdig te kunnen diagnosticeren, als er vervolgens voor die leerlingen geen behandeling mogelijk is. Het project had als voornaamste doel aan te tonen dat een dergelijk continuüm voor de zorgroute van leerlingen met leesproblemen én van leerlingen met dyslexie mogelijk is en inderdaad leidt tot het terugbrengen van zowel het percentage leesuitval van tien procent tot zo'n vier procent, als van de signaleringsleeftijd van gemiddeld tien jaar naar een jaar of acht.

Vier stappen

Voor deelname aan het project zijn scholen geselecteerd waar de kwaliteit van stap 1 tot en met 4 reeds in orde was en ook de leerlingzorg goed functioneerde. Om te beginnen werd een traject van intensieve remedial teaching ingericht. Leerlingen die hiervan onvoldoende profiteerden kwamen

vervolgens in aanmerking voor diagnostisch onderzoek om het vermoeden van dyslexie te bevestigen en eventuele bijkomende psychische stoornissen op te sporen. Indien dyslexie werd vastgesteld, kwamen deze leerlingen in aanmerking voor behandeling. Ten slotte is een vorm van coaching ontwikkeld die de dyslectische leerling moet toerusten om oplossingen te vinden voor zijn onderwijsbelemmeringen, in het bijzonder de extra moeite die het kost om schriftelijke informatie te verwerken.

Om al deze componenten te realiseren werkten verschillende instanties met elkaar samen. Het uitgangspunt daarbij was, dat samenwerking alleen lukt wanneer sprake is van duidelijke, gescheiden, maar elkaar aanvullende verantwoordelijkheden. Zo waren de deelnemende scholen verantwoordelijk voor de remedial teaching. De leerlingen bij wie het leesprobleem hardnekkig bleek te zijn, kwamen in het zorgsysteem van de samenwerkingsverbanden van Weer Samen Naar School. Het Centrum voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie RMPI verzorgde de noodzakelijk multidisciplinaire diagnostiek. Het samenwerkingsverband van RMPI en Pedologisch Instituut Rotterdam nam de leerlingen in behandeling. De cirkel werd gesloten doordat coaching van dyslectische leerlingen ten slotte weer de verantwoordelijkheid is van de scholen. Het noodzakelijke ontwikkelingswerk en de wetenschappelijke evaluatie worden uitgevoerd door het Pedologisch Instituut Rotterdam en de Universiteit van Amsterdam. De Gemeente Rotterdam financierde het project.

Zwakste lezers

In het schooljaar 2002-2003 is gestart met remedial teaching voor de tien procent zwakste lezers in groep 4. In het schooljaar 2003-2004 werden de activiteiten uitgebreid naar groep 5 en in schooljaar 2004-2005 ten slotte ook naar groep 6. De remedial teaching had de volgende kenmerken: zij werd individueel gegeven, door een professional, was intensief (viermaal per week gedurende 30 minuten) en langdurig (20 effectieve schoolweken). Elk half uur bestond uit een sessie woordtraining en het lezen van teksten op instructieniveau met de Wacht, Hint, Prijsmethodiek, een vorm van leesinstructie op basis van gedragstherapeutische principes (Struiksmā e.a. 2001). De woordtraining werd gedaan met een computergestuurd programma, waarvan de effectiviteit in eerder onderzoek was aangetoond (Struiksmā, 2003). In 2004-2005 is in Almere een project met een vergelijkbare opzet gestart onder de naam *Lezen gaat voor*. Ook hiervan zijn de eerste resultaten bekend.

Één op de drie

Voor deelname aan de remedial teaching komen alle leerlingen in aanmerking die in de oktobertoetsing op de Drie-minutentoets (DMT), kaart 2 (Verhoeven, 1993) scoren op E-niveau, dat wil zeggen behoren tot de zwakste tien procent lezers. Het streven is dat de leerlingen bij afronding van het RT-traject minimaal op D-niveau scoren. Doen ze dat niet, dan kunnen ze aangemeld worden voor dyslexieonderzoek. De uitkomsten zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. Aantallen deelnemende scholen, leerlingen, dyslectici.

jaargroepen	aantal scholen	aantal leerlingen	dyslectisch	%-dyslectisch
R.A.D, 2002-2003	10	44	13	32%
R.A.D, 2003-2004	10	57	14	25%
R.A.D, 2004-2005	13	56	18*	32%
Almere, 2004-2005	10	41	15*	37%

* nog niet allemaal in psychodiagnostisch onderzoek bevestigd

Van de in totaal 198 leerlingen die de RAD-training volgden, hadden er 161 bij aanvang 11 (Almere) of 12 (Rotterdam) maanden leesonderwijs ontvangen. We maakten een nadere analyse van de resultaten van deze groep 4 leerlingen. Naast de DMT voor woordlezen zijn ook de AVI-kaarten (Visser e.a., 1994) afgenomen voor tekstlezen. De groep werd verdeeld in drie subgroepen van ongeveer gelijke grootte op basis van het leerrendement dat zij *tijdens* de trainingperiode haalden. In tabel 3 is duidelijk te zien dat de drie subgroepen niet van elkaar verschilden bij de start van de training. Het is dus niet mogelijk om op grond van het leesniveau vooraf te voorspellen welke leerlingen wel en welke niet van de training zullen profiteren. Dyslexie, en dan met name het aspect hardnekkigheid of didactische resistentie, moet blijken.

Tabel 3. Gemiddelden van leerrendement, woord- en tekstlezen van groep 4 leerlingen en van subgroepen op basis van leerrendement op woordlezen *tijdens* de training

variabele	totale groep	minder dan gemiddeld profijt	gemiddeld profijt	meer dan gemiddeld profijt
leerrendement bij aanvang training	43%	45%	43%	42%
leerrendement <i>tijdens</i> de training	77%	25%	71%	124%
DMT-2 ruwe score bij aanvang training	11,3	11,4	11,4	11,2
DMT-2 ruwe score bij einde training	25,5	16,9	24,0	34,2
AVI-beheersingsniveau bij aanvang	0,7	0,5	0,7	0,8
AVI-beheersingsniveau bij einde training	2,7	1,7	3,0	3,3

Gemiddeld twee van de drie leerlingen die remedial teaching ontvingen zijn zo vooruitgegaan, dat ze niet meer tot de uitvallers gerekend worden en weer kunnen profiteren van het onderwijsaanbod. Bij gemiddeld een op de drie leerlingen lukte dat niet. Wel zijn bij hen achterstand en didactisch resistentie, twee belangrijke criteria voor dyslexie, vroegtijdig aangetoond, op een leeftijd die twee jaar lager ligt dan het landelijk gemiddelde. De belangrijkste doelen van het project waren het omlaag brengen van het percentage uitvallers en het op jongere leeftijd vaststellen van dyslexie. We kunnen stellen dat door het invoeren van intensieve remedial teaching aan de ongedeelde groep van tien procent uitvallers met technisch lezen vanaf groep 4, deze doelen gehaald zijn.

Literatuur

- Inspectie van het Onderwijs (2005). *Onderwijsverslag 2003-2004*. Utrecht: auteur.
- Vernooy, K. (2000). Voortgezet technisch lezen nader bekeken. *JSW*, 85, 4, 6-9.
- Struiksmā, A.J.C., Van der Linden, S. en Smolders, J. (2001). *Estafette gebruikswijzer*. Tilburg: Zwijzen.
- Struiksmā, A.J.C. (2003). *Lezen gaan voor*. Amsterdam: VU-Uitgeverij.
- Verhoeven, L. (1993). *Drie-minutentoets*. Arnhem: CITO.
- Visser, J., Van Laarhoven, A. en Ter Beek, A. (1994). *AVI-toetspakket*. Den Bosch: KPC Groep.

Artikel is verschenen in *Taal Lezen Primair*, nr. 17, oktober 2005.

¹ *) Het project krijgt een bredere verspreiding onder de naam RADSLAG. Voor meer informatie zie www.radslag.nl.